

An Inquiry into Buddhist Attitudes "Time" (From Early Buddhist, *Theravāda* and *Sarvāstivāda* traditions)

කාලය පිළිබඳ බෞද්ධ ආකල්ප විමසුම.

(ආදි බෞද්ධ ල ඵරවාද හා සර්වාස්තිවාද සම්ප්‍රදායයන් ඇසුරෙනි.)

Karapikkada Sobitha

කරපික්කඩ සෝභිත හිමි

හැඳින්වීම

මුල් බුදුසමයාගත ඉගැන්වීම් දෙස විමසා බැලීමේ දී කාලය පිළිබඳ විශ්ලේෂණාත්මක විග්‍රහයක් දක්නට නොලැබේ. කාල ප්‍රඥප්තිය වැනි සංකල්පය විග්‍රහයට වඩා පුද්ගලානුබද්ධ වූ "දුක්ඛ" ආදි සංකල්ප කෙරෙහි මුල් බුදුසමයේ වැඩි අවධානයක් යොමු කොට ඇත. නමුත් පෙළ දහම තුළ දක්නට ලැබෙන ඇතැම් සූත්‍ර දේශනා තුළ බුදුරජාණන් වහන්සේ සංඥා මාත්‍රව කාලය පිළිබඳ යම් යම් කරුණු ඉදිරිපත් කොට ඇති අයුරු දකගත හැකි වේ.

පසුකාලීනව නිර්මාණය වූ ඵරවාදී සම්ප්‍රදායානුගත බෞද්ධ ආචාර්යවරු කාලය පිළිබඳ මුල් බුදුදහමේ වූ සංකීර්ණ දේශනා විග්‍රහ කිරීමට යොමු වූ අතර, එහි සංවර්ධිත අවස්ථාවක් සර්වාස්තිවාදී ඉගැන්වීම් තුළින් දැකගත හැකිය. කාලය පිළිබඳ දාර්ශනික වූ මතයන් ඉදිරිපත් කරනු ලැබූ ඔවුන් එය කාලවාදයක් දක්වා සංවර්ධනය කොට ඇත.

අපගේ මෙම ශාස්ත්‍රීය ලේඛනය මඟින් මුල් බුදුසමයෙහි සහ ඵරවාද සම්ප්‍රදායෙහි වූ කාලය පිළිබඳ අදහසත්, සර්වාස්තිවාදීන් එය කාලවාදයක් දක්වා සංවර්ධනය කළ ආකාරයත් පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක් කිරීමට අපේක්ෂිතය.

"කාලය" පිළිබඳ ආදි බෞද්ධ අදහස

මුල් බුදුසමයාගත ඉගැන්වීම් දෙස විමසීමේ දී කාලය පිළිබඳ එහි අවධානය ඉතා මද වශයෙන් යොමු වී ඇති බව ඉහත දක්වන ලදී. විශේෂයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කාලය පිළිබඳ ඉදිරිපත් වූ ගැටලු විමර්ශනයට ලක් නොකලේ ඒ සියල්ල බෞද්ධ දර්ශනයේ පරමාර්ථය වන නිර්වාණය සාක්ෂාත් කරගැනීම උදෙසා එතරම් දායකත්වයක් නොදක්වන බැවිනි. ආදි බුදුසමයේ නිරන්තර අවදානයට යොමු වූයේ සත්‍යයා හමුවේ ඇත්තා වූ ප්‍රධාන ගැටලුව වන "දුක්ඛ" පිළිබඳ සත්‍යයා දැනුවත් කිරීම සහ ඒ තුළින් ඔවුන් මුදවා ගැනීමට මාර්ගය කියා දීම ය.

"මාලුංඛ්‍ය පුත්තය, මා විසින් කුමක් ව්‍යාකෘත ද යත්, මේ දුක්ඛ යැයි මා විසින් ව්‍යාකෘත ය. මෙය දුක්ඛනිරෝධ යැයි මා විසින් ව්‍යාකෘත ය. කුමක් හෙයින් මා විසින් එය ව්‍යාකෘත ද යත්, එය අර්ථ

සහිත ය. මාර්ග බ්‍රහ්ම වරියාව පිණිසම වේ. නිර්වේදය, විරාගය, නිරෝධය, උපසමය, අභිඤ්ඤාව හා සම්බෝධිය ද නිර්වාණය පිණිස වේ. එහෙයින් මා විසින් එය ව්‍යාකෘත ය.’¹

නමුත් මූලික සූත්‍ර දේශනා පිළිබඳ විමසා බැලීමේ දී කාලය හැඟීම සඳහා යම් යම් ව්‍යවහාර මාත්‍රයන් භාවිත කොට ඇති ආකාරය දක්නට ඇත. ම.නි. හද්දේකරත්ත සූත්‍රය මෙහි දී ඉතා වැදගත් වූ දේශනාවකි. මෙම සූත්‍රයේ දී අතීතය අනුගමනය නොකිරීමත්, අනාගතය පිළිබඳ නානප්‍රකාර ක්ලේෂයන් ගොඩනගා ගැනීමෙන් වැළකී සිටීමත්, වර්තමානය දෙස අවදියෙන් බැලීමත් හද්දේකරත්ත හෙවත් නිවනට යොමු වූ මුණිවරයාගේ ලක්ෂණයන් බව සඳහන් කරයි. ඔහු වර්තමානය පිළිබඳ යෝනිසෝමනසිකාරයෙන්, විදර්ශනානුගත ප්‍රඥාවෙන් හෙවත් ත්‍රිලක්ෂණානුගත ඤාණයෙන් යුක්තව, ස්වකීය දෛනික වර්යාවෙන් අනන්‍යව, විදර්ශනා ප්‍රඥාව ඇතිකරගන්නා බව සඳහන් වේ.

“අතීතං නාන්වාගමෙය්‍ය - නප්පටිකංඛෙ අනාගතං
යදනීතං පහීනං තං - අප්පත්තඤ්ච අනාගතං”

“පච්චුප්පනඤ්ච යො ධම්මං - තස්ස තස්ස විපසාහි
අසංභීරං අසංකුප්පං - තං විද්වා අනුබ්‍රහ්මෙය්”

“එවං විහාරිං ආකාපිං - අභොරතතමතන්දිතං
තං චෙ භද්දෙකරතොතාති - සනො ආචිකඛතෙ මුනි”²

මෙයට අනුව අතීතය අනුගමනය නොකළ යුතු වන්නේ එය ප්‍රතීත වූ බැවිනි. එසේම අනාගතය අනුගමනය නොකළ යුතු වන්නේ ඒ පිළිබඳ විවිධ අපේක්ෂාවන් සන්තානයෙහි ගොඩ නංවා ගැනීම විවිධ හේතු ප්‍රත්‍යයන් කරණකොට ගෙන සත්‍යයෙන් සංස්කරණ ක්‍රියාවලියට භාජන වූ ලෝකයෙහි විවිධ දුක් දොම්නස් ජනිත වීමට හේතු වන බැවිනි. එම නිසා හද්දේකරත්ත සූත්‍රය යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් වර්තමානය අනුගමනය කළ යුතු බව දක්වයි. මෙසේ අනුගමනය කරන්නා වූ පුද්ගලයා වර්තමාන ධර්මවල ක්‍රියාකාරීත්වයට හසු නොවේ. එනම් බාහිර අරමුණු මගින් විචල්‍යයට පත් නොවන මනසක් ඇති කර ගනී.

“න රූපං අත්තනො සමනුපසාහි. න රූපචනං වා අත්තානං නාත්තනිව රූපං න රූපසමීං වා අත්තානං”³

“යඤ්ච වක්ඛංයෙව රූපා උභයමෙතං පච්චුප්පනං තස්මීං චෙ පච්චුප්පනො න ඡඤ්ඤා පටිබද්ධං භොති විඤ්ඤාණං න ඡඤ්ඤා පටිබද්ධතො විඤ්ඤාණසා. න තදහිනන්දති. න තදහිනඤ්ඤො පච්චුප්පනොසු ධම්මෙසු න සංභීරති”⁴

කථාවස්ථුප්‍රකරණයේ ද අතීතය යනු ඉක්මගිය ක්‍රියාකාරීත්වයෙන් තොර වූ, විපරිණාමයට පත් වූ අභාවයට ගියා වූ එකක් ලෙස ද දක්වා ඇත.

“අතීතං නිරුද්ධං විගතං විපරිණතං අස්ථංගතං අවභස්ථංගතං”⁵

“අනාගතං අජානං අභුතං අසඤ්ජාතං අනිබ්බත්තං අනිබ්බත්තං අපාතුභුතං”⁶

සං.නි. අරඤ්ඤක සූත්‍රයේ ද අතීතය පිළිබඳ මෙතෙහි කරමින් සෝ සුසුම් හෙලීමත්, අනාගතය අරඹයා සිහින මැවීමත්, පෘථග්ඡනයින් තුළ දක්නට ලැබෙන ප්‍රවණතාවන් දෙකක් ලෙසට දක්වන අතර, ඔවුන් එකී ක්‍රියා පිළිවෙත් හේතුකොටගෙන විවිධ කායික හා මානසික බෙලහිතතාවන්ට පාත්‍ර වන බව සඳහන් කරයි.

“අනාගතජපජජාය - අතීතසානුසොච නා එතෙන බාලා සුසානති - කලො ච හරිතොලුතො”⁷

මේ අතර ශාකාපුත්‍රීය ශ්‍රමණයන් වහන්සේලාගේ ඉඳුරන් ඉතා ප්‍රසන්න වීමටත්, ප්‍රිය උපදවන සුළු වීමටත්, උද්‍යෝගී භාවයට පත්වීමටත් හේතු ලෙස අරඤ්ඤක සූත්‍රය දක්වන්නේ ඔවුන් අතීතය පිළිබඳ සිහිමින් ශෝක නොවීමත්, අනාගතය පිළිබඳ අනවශ්‍ය වූ බලාපොරොත්තු ඇති නොකර ගැනීමත් වර්තමානයෙහි යථාලාභ සන්තුෂ්ටියෙන් ජීවත් වීමත් ය.

“අතීතංනානුසොචනති - නසජසනතිනාගතා පච්චුපපනෙන යාපෙනති - තෙන චණණො පසිදති”⁸

චුල්ලනිඥෙස පාලියේ හදාරාදැක්වෙන පෘච්ඡාවෙහි අතීත ආදී භවයන්හි තෘෂ්ණාව දුරලන ලෙස දක්වා ඇති අතර, එය නිර්වාණාවබෝධයට හේතුවන බව සඳහන් කරයි.

“ආදාන තණ්හං චිතයෙථ සබ්බං උද්ධං අධො තිරියංචාපි සබ්බං”⁹

මෙහි උද්ධ, අධො, තිරියමජ්ඣ යනු පිළිවෙලින් අනාගත, අතීත, වර්තමාන භවයන් දැක්වීමට යොදා ඇති පද බව මෙම සූත්‍රය විමසීමේ දී පෙනීයයි.

“උද්ධං චුච්චති අනාගතං අධො චුච්චති අතීතං තිරියංචාපි මජ්ඣමානි පච්චුපපනං”¹⁰

මීට අමතරව සුත්ත නිපාතයේ අන්තදණ්ඩ සූත්‍රය පිළිබඳව විමසා බැලීමේ දී උක්ත සූත්‍රයන්හි දැක්වූ අතීතය පිළිබඳ ශෝක නොකිරීමත්, අනාගතය පිළිබඳ නොසිතීමත්, වර්තමානයෙහි යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කිරීමේ වැදගත්කමක් අර්ථවත් කොට ඇත.

“යං පුබ්බං තං විසොසෙහි - පච්ඡාතෙ මාහු කිඤ්චනං මජ්ඣෙ වෙ නො ගහෙසාසි - උප්පනො වරිසාති”¹¹

මේ ආකාරයට මුල් බුදුසමයෙහි සූත්‍ර රාශියක අතීත, වර්තමාන, අනාගත යන කාලත්‍රය පිළිබඳවත්, ඒ කාලයන් පිළිබඳ පුද්ගලයා සංකල්ප ගොඩනගා ගතයුතු ආකාරය පිළිබඳවත් සඳහන් වේ.

ආදී බුදුසමය තුළ කාලය හැඟවීම සඳහා කාල, මුහුත්ත, දිවස, රතති, දිවා, තෝක, බන ආදී පාරිභාෂිත පදයන් භාවිතා කොට ඇති ආකාරය දක්නට ලැබේ. ධම්මපදයේ සඳහන් වන්නා වූ,

“මුහුකතමයි තෙ විපදසුසු

පණ්ඩිතං පයිරුපාසති

ධිසං ධමමං විජානාති

ජිවිහා හුප රසං යථා’¹²

“දීසා ජාගරතො රතති - දීසං සන්තසස යොජනං

දීසො බාලානං සංසාරො - සද්ධමමං අවිජානනං’¹³

“මා’පමඤ්ඤාදු පාපසස - නමන්තං ආගමිසසති

උදබිත්ඪු නිපාතෙන - උදකුමෙහාපි පුරති

පුරති බාලො පාපසස - ටොක ටොකමපි ආචිනං’¹⁴

මෙම ගාථා මගින් මුල් බුදු සමයේ කාලය හැඟවීම සඳහා යොදාගත් පාරිභාෂිත පදයන් දක්නට ලැබේ.

මෙම සුත්‍රාගත කාරණාවන්ට අමතරව ආදි බුදුසමයේ දාර්ශනික සංකල්පයන් දෙස විමසා බැලීමේ දී, කාලය පිළිබඳ සෘජු දාර්ශනික සංකල්පයක් දක්නට නොලැබුණ ද අනෙකුත් ඉගැන්වීම් අතර කාලය පිළිබඳ විශ්ලේෂණ දැකගත හැකිය. සං.නි. කච්චානගොතන සුත්‍රයේ සඳහන් වන “සබ්බං අත්ථිති ඛො අයමෙකො අනෙතා සබ්බං නත්ථිති ඛො දුතියො අනෙතා’¹⁵ යන දේශනාවට අනුව බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රතිකෂේප කරනු ලබන ශාස්වත දෘෂ්ටිය අතීතය පදනම් වූවක් වන අතර, උච්ඡේද දෘෂ්ටිය අනාගතය පදනම් වූවකි.

එසේම අං.නි. තික නිපාතයේ හේතු-ප්‍රත්‍ය ධර්ම නිසා හටගත් සියලුම සංස්කාර ධර්මයන්ගේ දක්නට ඇති ලක්ෂණ 03ක් ඉදිරිපත් කොට ඇත.

“තිණිමානි භික්ඛවෙ සංඛතසස සංඛත ලක්ඛණානි. කතමාණි තිණි . උප්පාදො පඤ්ඤායති. වයො පඤ්ඤායති ධීතසස අඤ්ඤාතතං පඤ්ඤායති.’¹⁶

1. උප්පාද හෙවත් හටගැනීම
2. බය හෙවත් විනාශය
3. “ධීතසස අඤ්ඤාත” හෙවත් උපත සහ විපත අතර කාලයාගේ පැවැත්ම

මේ අනුව අවකාශය තුළ පවත්නා සියලුම වස්තූන්ගේ ක්‍රියාකාරීත්වය මෙම ප්‍රධාන සිදුවීම් මත රඳා පවතී. කාලය යන ප්‍රඥප්තිය ඇතිවනුයේ මෙම සිදුවීම් හරහා ය. යමක හටගැනීම අතීතය සමඟ ද විනාශය අනාගතය සමඟ ද, පැවැත්ම වර්තමානය සමඟ ද සම්බන්ධ වේ. කෙසේ වුවත් ඉන්ද්‍රියානු වශයෙන් සිදුකරන ලද මෙම කාලමය වර්ගීකරණය හුදු පණ්ඩිත ගැනීමක් මිස ස්ථිරව ගලා යන කාලයක් නොවන බව බෞද්ධ ඉගැන්වීම යි.

මේ ආකාරයට ආදී බුදුසමයේ සූත්‍ර දේශනා විමසා බැලීමේ දී කාලය පිළිබඳ දීර්ඝ විස්තරයක් ඒ තුළ දක්නට නොලැබුණ ද, එහි බුදුසමය කාලය පිළිබඳ දක්වන ආකල්පය යම් තරමකට හෝ සාධනය වී ඇති අයුරු දැකගත හැකිය.

කාලය පිළිබඳ පෙරවාදී ඉගැන්වීම්.

බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් අනතුරුව මුල් බුදුසමය පදනම් කොටගනිමින් නිර්මාණය වූ පෙරවාදී ඉගැන්වීම් තුළ පසුකාලීනව කාලය පිළිබඳ යම් යම් මතයන් ඉදිරිපත් වී ඇති අයුරුදැකගත හැකිය. විශේෂයෙන් පෙරවාදී ධර්මයන්ට අටුවා සැපයීමේ දී මෙම කාල ප්‍රඥප්තිය පිළිබඳ පෙරවාදී හිඤ්ඤන් විශේෂ අවධානයක් යොමු කොට ඇති අයුරු පෙනේ.

පෙරවාදය තුළ කාලය පිළිබඳ දැක්වෙන්නේ හුදෙක් එය ප්‍රඥප්තියක් පමණක් බව ය. එනම් පනවා ගැනීමක් පමණක් බව ය. නොයෙක් පෙරවාදී අටුවාවල “කාල” ව්‍යවහාරය අර්ථ ගන්වා ඇත්තේ ප්‍රඥප්ති සිරුරුපයෙනි. අස්ථසාලිනී අටුවාව දක්වන ආකාරයට,

“තං තං උපාදානං පඤ්ඤානො කාලො වොහාර මත්තනො”¹⁷

ඒ ඒ අවස්ථාවන් ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා යොදාගනු ලබන කාලය යනු ව්‍යවහාර මාත්‍රයක් පමණි. කාලය යනුවෙන් සදාතනිකව පවත්නා සංකල්පයක් දැක්විය නොහැක. එය මොහොතින් මොහොත වෙනස් වේ. පහ වූ සිරුරුපයක් ඇතිව අස්ථංගමයක් ප්‍රකට කරමින් අතීත සිරුරුපයක් ඇතිකරවීම කාලයේ ලක්ෂණය යි. මේ ආකාරයට එක් දිගට පවත්නා, නොවෙනස්වන “කාලය” නම් වූ දෙයක් නැත. එය යම් අවස්ථාවක් හැඳින්වීම සඳහා පමණක් භාවිතා කරන ආකාරය අස්ථසාලිනිය දක්වන්නේ එබැවිනි.

“එකසමීං සමයෙ”

“එකං සමයං”

“තසමීං සමයෙ”

“අසමීං සති”

ආදී ප්‍රකාශනයන් තුළින් අවස්ථාවාවී කාල ව්‍යවහාරයන් දැකිය හැක. මීට අමතරව උදාන පාලි අටුවාව දක්වන ආකාරයට **“විසම කප්පනා මත්ත සිද්ධො අනුරූපෙන වොහරීයති”¹⁸** වැරදි කල්පනා අනුව යන සම්මතය ව්‍යවහාර කරන නාමයක් වශයෙන් කාලය යන්න භාවිතා කරන බව දක්වා ඇත. මෙහි වැරදි කල්පනා යනු සැබෑ වශයෙන් නොපවත්නා දේ පිළිබඳ ගොඩනැගෙන කල්පනාවෝ ය. ඒවා සම්මතය වුව ද පනවා ගැනීමකි. සැබෑ වශයෙන් නොපවත්නාකි. උදාන පාලියට අනුව එබඳු පනවාගත් සැබෑ වශයෙන් නොපවත්නා වූ දෙයක් පිළිබඳ ව්‍යවහාර කරනු ලබන කාලය ද ප්‍රඥප්තියකි.

කථාවක්ෂු අටුවාවේ ද මෙම කාරණාව පැහැදිලි කොට ඇත. **“අඤ්ඤානාම කොච් පරිනිප්පනො නඪී අඤ්ඤානු කාල පඤ්ඤානති මත්තනා”¹⁹**

කාලය යනුවෙන් ප්‍රඥප්ති මාත්‍රයක් මිස කිසිදු වාස්තවික වූ දෙයක් නොමැත. මේ අනුව ද කාලය පිළිබඳ පෙරවාදීන්ගේ මතය වන්නේ නිපැයුණ, දැකිය හැකි පවත්නා දෙයක් නොවන බවයි.

අභිධම්මික විකාසිනිය කාලය ලෙස හඳුන්වා ඇත්තේ සංස්ඛාර ධර්මයන් ය. **“අද්ධානයොගෙන එඝ් පච්චුසනකකිඤ්ඤ කොට්ඨාසමෙව වදති”²⁰**

පවතින්නා වූ ස්ඛන්ධ ධර්මයන්ම කාලය යනුවෙන් ව්‍යවහාර කරන බව මෙයින් පැහැදිලි කොට ඇත. මෙහි දී “පච්චුසනන” යන ව්‍යවහාරය ඉතා වැදගත් වේ. “පච්චුසනන” යනු වර්තමානය හෙවත් “පවතින” යන අර්ථය යි. පවතින්නා වූ ස්ඛන්ධ ධර්මයන්ම කාල ව්‍යවහාරයෙන් හඳුන්වන්නේ නම් පැවතියා වූ ස්ඛන්ධයන් කාල ව්‍යවහාරයෙන් දැක්විය නොහැක. එසේම හටනොගන්නා වූ ස්ඛන්ධයන් ද කාල ව්‍යවහාරයට අදාළ නොවේ. පවතින්නා වූ ස්ඛන්ධයන් පිළිබඳ පමණක් කාල ව්‍යවහාරයේ භාවිත කල බව මෙමගින් පැහැදිලි වේ. ඒ අනුව “කාලය” යනු සංස්කාර ධර්මයන්ම පමණක් හඳුන්වන්නක් වන අතර, ඊට අමතරව දෙයක් නැත.

කාලය සහ සිත අතර ඇත්තා වූ සම්බන්ධයක් පිළිබඳව ද අඤ්ඤාසාලිනී අටුවාව අවධානය යොමු කොට ඇත. ධම්මසංගණිප්‍රකරණයේ එන, **“තස්මිං සමයෙ කාමච්චර කුසල චිත්තං”²¹** යන්න විවරණය කරන්නා වූ අඤ්ඤාසාලිනිය **“සමයෙ මිඤ්ඤ චිත්තං විතොන සමයං මුණ්ඨි”²²** යනුවෙන් “සමය” යන්නෙන් සිතත්, සිත යන්නෙන් සමයත් දක්වන බව පැහැදිලි කොට ඇත. එසේම මෙයට අමතරව සමය ශබ්දය භාවිතාවන අර්ථ 05ක් පිළිබඳ අඤ්ඤාසාලිනිය දක්වා තිබේ.

- 1. සමවාය
- 2. බණ
- 3. කාල
- 4. සමූහ
- 5. හේතු

යන අර්ථයන්හි සමය ශබ්දය භාවිතා වන බව සඳහන් කොට ඇත. මේ අනුව සමය යන්නෙහි කාලවාදී සරූපයක් ද අන්තර්ගත වන ආකාරය දක්නට ලැබේ.

මෙසේ පෙරවාදී සම්ප්‍රදායානුගත විවරණයන් සමස්තයක් ලෙස විමසා බැලීමේ දී කාලය යනු හුදෙක් ප්‍රඥප්තියක් පමණක් බව විවරණය කොට ඇත. එම කාල ව්‍යවහාරය තුළ අස්තීතියෙන් ගත හැකි වාස්තවික සරූපයක් නොමැති බව පෙරවාදීන්ගේ මතය යි.

සර්වාස්තිවාදී කාලවාදය

සර්වාස්තිවාදීන් කාලය පිළිබඳ දක්වන ආකල්පය පෙරවාදී සංකල්පයට හාත්පසින් වෙනස් වූවකි. ඔවුන් තම සම්ප්‍රදායේ නාමයට අනුකූලවම **“සර්වං සර්වදා අස්තිවාදං සර්වාස්තිවාදං”²³** සියල්ල හැම කල්හිම ඇත, යනුවෙන් ක්‍රොකාලවාදයක් ඉදිරිපත් කර තිබේ. කාලවාදී ව්‍යවහාරය ද අස්තීත්ව සංකල්පයකින් යුක්තව ඔවුන්ගේ විග්‍රහයට ලක්ව ඇත. පෙරවාදීන් දක්වන “කාලය යනු ප්‍රඥප්තියක් පමණි” යන්න ප්‍රතික්‍ෂේප කරන්නා වූ සර්වාස්තිවාදීන් කාලය අතීත, වර්තමාන, අනාගත

වශයෙන් පවතින බව තාර්කිකව සනාථ කිරීමට නොයෙක් ආකාරයෙන් උත්සහ දරා ඇත. මෙහි ඔවුන් උපයෝගීකොට ගන්නා ප්‍රධාන සිද්ධාන්ත 03ක් දක්නට ලැබේ.

1. සංඛත අසංඛත භේදය
2. කර්ම විග්‍රහය
3. පූර්වචිත්තවාසානුස්මාති ඥානය

ත්‍රේකාලීන අස්ථිකය දැක්වීම උදෙසා සර්වාස්තිවදීන් දක්වන සංඛත අසංඛත භේදය තුළ ඔවුන් මෙබඳු අදහසක් ඉදිරිපත් කරයි. “සංඛත” යන වචනය “සං” පූර්ව ඛර ධාතුවෙන් සැකසුණු අතීත කාදන්ත පදයකි. මෙය “සංස්කෘත වශයෙන් සතු බසින් ව්‍යවහාර කරන අතර “කත” හෝ “කෘත” යන පාලි සංස්කෘත ආධ්‍යාත දෙකම අතීත කාදන්ත වන අතර “කරන ලද” යන අර්ථය එහි දැක්වේ. “කරන ලද” යන්නෙහි අර්ථය අතීතයට නැඹුරු වන අතර, අතීතයේ කරන ලද දෙයක් එමෙන්ම එය වර්තමානයේ පවතින බැවින් මෙම හැඳින්වීම සිදුකර ඇත. අතීත දෙයක් වර්තමානයේ නොපවතිනම් අතීත කාලයට අයත් ව්‍යවහාරයක් එය හැඳින්වීම සඳහා භාවිත නොකෙරේ. අතීත ධර්මය වර්තමානයේ ද පවතින බැවින් මෙම හැඳින්වීම සිදුකර ඇතැයි සිතිය හැක.

සර්වාස්තිවාදීහු “දුග්ධ” යන වචනය නිදර්ශනයක් ලෙස මෙහි දී ඉදිරිපත් කොට ඇත. “දුග්ධ” යනු කිරිවලට නමකි. දොවන ලද දෙය යනුවෙන් අතීත කාලීනව මෙය හඳුන්වා තිබේ. මෙය දොවන්තට කලියෙනුත්, දෙවූ පසුවත්, දොවනවිටත් “කිරි”ම වේ. එබැවින් “දුග්ධ” යන පදයෙන් කිරි හැඳින්වීම නිසා ත්‍රේකාලයේ පැවැත්ම සනාථ වන බව ඔවුහු දක්වති.

එසේම ත්‍රේකාල පැවැත්ම සනාථ කිරීම උදෙසා ඔවුන් ඉදිරිපත් කරනු ලබන කර්ම විග්‍රහය තුළ “පූර්වකෘත කර්ම” මතුවයේ දී වින්දනය කරන්නේ ය, යනුවෙන් පෙළ දහමේ දක්නට ලැබෙන බව ඔවුන් සඳහන් කරයි. “පුබ්බ කත පුඤ්ඤතා” යන පාඨය තුළින් පෙර කරන ලද පින් ඇති බව සඳහන් වේ.

මෙසේ සර්වාස්තිවාදීන් අතීතයක් නොමැති නම් පෙර කරන ලද පින් ද නොමැති විය යුතු බව සඳහන් කරයි. එනමුදු අතීතයේ කරන ලද පින් සහ පව් පවතී. ඒවායේ ප්‍රතිඵලයක් ද, ආනිසංස ද විදීමට සිදු වේ. මෙසේ කර්ම සංකල්පය මත අතීත කර්මයක බලය වර්තමානයටත්, අනාගතයටත් බලපාන ආකාරය පෙන්වා දෙන සාර්වාස්තිවාදීහු ඒ තුළ ත්‍රේකාලීන අස්ථිකය පෙන්වාදීමට උත්සහ දරා ඇත.

එසේම “අභිඥා” ගණයට අයත් පූර්වචිත්තවාසානුස්මාති ඥානය තුළින් ද, ඔවුහු ත්‍රේකාලීන අස්ථිකයේ සැබෑ බව සනාථ කිරීමට උත්සාහ දරා ඇත. පෙර විසූ කඳු පිළිවෙල දැනීම පූර්වචිත්තවාසානුස්මාති ඥානය තුළින් අර්ථවත් වේ. තමන් පෙර විසූ භවයන් දැකීමට නම් එම අතීතය තිබිය යුතුය. නොමැති අතීතයක් දැකිය නොහැක. පවතින්නා වූ අතීතයක්ම එම ඥානයෙන් දකින බව පවසන සර්වාස්තිවාදීහු ඒ තුළින් ත්‍රේකාලීන අස්ථිකය ඉස්මතු කිරීමට වෙර දරා ඇත.

මෙසේ සර්වාස්තිවාදීන් “සර්වං” ලෙස සියලු ධර්ම ද “සර්වදා” යන්නෙන් ත්‍රේකාලයේ එය පවත්නා බව ද දාර්ශනික වශයෙන් ඉදිරිපත් කොට ඇත.

මෙයට අමතර ව සර්වාස්තිවාදීහු ත්‍රෛකාලීන ධර්ම අස්ථිත්වය සනාථ කිරීම උදෙසා ආචාර්ය වසුඛක්‍රු පාදයන් විසින් අභිධර්මකෝෂයේ දී කරුණු 04ක් ඉදිරිපත් කොට ඇත.

01. තදුක්තො:

භාග්‍යවත් බුදුරදුන් විසින් සංයුක්තාගමයෙහි, “*රූපමනිත්‍යම් අතීතම් අනාගතං කෘ පුනර්වාදා ප්‍රත්‍යුත්පන්නස්සං*” රූපය අනිත්‍ය යි. අතීතය සහ අනාගතය වේ. වර්තමාන කාලය ගැන කුමක් කියන්න ද?

02. ද්වයාත්

විඥානය හේතු දෙකකින් උපදියි. එනම් ඉන්ද්‍රිය සහ විෂයන්ගෙනි. වක්‍රුර් විඥානය වක්‍රු ඉන්ද්‍රිය සහ රූපයෙන් උපදී. ශ්‍රෝත විඥානය ශ්‍රෝත සහ ශබ්දයෙනුත්, මනෝ විඥානය මනස සහ ධර්මයන්ගෙනුත් උපදින්නේ ය. ඉදින් අතීත සහ අනාගත ධර්ම නොමැතිනම් මනෝවිඥානය වස්තු දෙකෙන් කෙසේ උපදින්න ද?

03. සද්විෂයාත්

විඥානය සදහා විෂයේ සන්තාව ඇති විමෙන් විඥානය කිසියම් ආලම්බන - විෂය ගෙනම පවතින්නේ ය. ඉදින් අතීත, අනාගත වස්තූන්ගේ අභාවයන් වේ නම් විඥානය නිරාලම්බන වන්නේ ය.

04. එලාත්

එලය ඉපදීමෙන් එලයේ උපත ඇති වන විට විපාකය හේතු කොටගෙන අතීත වන්නේ ය. ඉදින් අතීතයේ කර්මයන්ගේ එලය වර්තමානයේ ලැබෙන්නේ ය. ඉදින් අතීතයේ අස්ථිත්වයක් නැති නම් එලෝත්පාදය ද සිද්ධ නොවන්නේ ය. එම නිසා සර්වාස්තිවාදීන්ගේ දෘෂ්ටිය අනුව අතීත සහ අනාගත සන්තාව ද වර්තමානයේම වාස්තවික වන්නේ ය.²⁴

මෙම කරුණු සතර තුළින් ද සර්වාස්තිවාදී සම්ප්‍රදායේ සර්වකාලීන අස්ථිත්වය ඉස්මතු කිරීමට උත්සහ දරා ඇත. මෙයට අමතරව උක්ත කාරණාව සනාථ කිරීම උදෙසා සර්වාස්තිවාදීහු පරමාණුවාදයක් ද බිහිකොට ඇත. මෙය මූලපදාර්ථවාදී දර්ශනය ලෙස ද හැඳින්වේ. භෞතික පදාර්ථයන්ගේ මූල තත්වය පරමාණුවාදය තුළින් ඉස්මතු කොට තිබේ. ප්‍රධාන වශයෙන් පරමාණු 02ක් සර්වාස්තිවාදීහු දක්වති.

1. ද්‍රව්‍ය පරමාණුව
2. සංඝාත පරමාණුව

ද්‍රව්‍ය පරමාණුව දිග පළල හේදයෙන් තොර මූල තත්වයක් පමණි. එබඳු පරමාණු 07ක් එකට එක්වීම තුළින් සංඝාත පරමාණුවක් නිර්මාණය වේ. සංඝාත පරමාණු විශාල ප්‍රමාණයක් එක්වීමෙන් රූපයක් නිර්මාණය වේ. පරමාණුව මගින් ද්‍රව්‍ය පමණක් නොව කාලය ද පරමාණු සංඝාත යැයි

සර්වාස්තවාදීහු දක්වති. ආචාර්ය වසුඛඤ්ඤ අභිධර්ම කෝෂයේ 03 වන පරිච්ඡේදයේ 05 වෙනි කාරිකාවෙන් මෙසේ දක්වයි.

පරමාණු 07ක්	අණු 01 කි.
අණු 07ක්	ලොහරජස් 01 කි.
ලොහරජස් 07ක්	ජලරජස් 01 කි.
ජල රජස් 07ක්	ශූන්‍යරජස් 01 කි.
ශූන්‍යරජස් 07 ක්	අඛණ්ඩරජස් 01 කි.
අඛණ්ඩරජස් 07ක්	ගෞරජස් 01 කි.
ගෞරජස් 07ක්	ජ්‍යා 01 කි.
ජ්‍යාරජස් 07ක්	ලික්ෂා 01 කි.
ලික්ෂා 07ක්	යව 01 කි.
යව 07ක්	අඛණ්ඩ පර්ව 01 කි.
අඛණ්ඩ පර්ව 24ක්	හස්ත 01 කි.
හස්ත 04ක්	දුනු 01 කි.
දුනු 500ක්	ක්‍රොශ 01 කි.
දුනු 100ක්	අරණ්‍ය 01 කි.
ක්‍රොශ 07ක්	යොදුන් 01කි.
කෂණ 120ක්	තත්කෂණ 01 කි.
තත්කෂණ 60ක්	ලව 01 කි.
ලව 30ක්	මුහුර්ත 01 කි.
මුහුර්ත 60ක්	අභොරාත්‍ර 01 කි.
අභොරාත්‍ර 30ක්	මාස 01 කි.
මාස 12ක්	සංවත්සර 01 කි. ²⁵

මෙසේ සර්වාස්තවාදීන් ඉදිරිපත් කරන ලද පරමාණුවාදය පදනම් කොටගෙන ඔවුන් ත්‍රෛකාලීන අස්ථිතිය පෙන්වා දීම සඳහා ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණ 02ක් ඉදිරිපත් කොට ඇත. “සභාව සාමාන්‍ය ලක්ෂණං ධාරෙතීති ධර්මඃ”

1. සභාව ලක්ෂණය
2. සාමාන්‍ය ලක්ෂණය

මෙහි “සාමාන්‍ය ලක්ෂණය” යනු ධර්මයන්ට හිමි, ධර්මයන්ගේ දක්නට ලැබෙන උපාදා, ස්ථිති, ජරතා, අනිත්‍යතා යන ලක්ෂණයන් ය. මෙය කාලත්‍රයේ වෙනසකට භාජනය වුවද, ධර්මයන්ගේ සභාව ලක්ෂණය කිසිවිටෙක කාලත්‍රයේ වෙනසකට භාජනය නොවේ. සභාව ලක්ෂණය යනු ධර්මයන්ගේ මූල සභාවය යි. පරමාණුවාදය තුළින් සර්වාස්තිවාදීහු පෙන්වා දෙන්නේ මෙම මූල සභාවය යි. මෙම මූල සභාවය කාලත්‍රයේ පවතින බැවින් ඔවුන් ත්‍රෛකාලීන අසභාවයක් පෙන්වා දෙයි. ධර්මයන්ට ආවේණික වූ සභාව ලක්ෂණය කාලත්‍රයේ පවතින බව සනාථ කිරීම උදෙසා සර්වාස්තිවාදීහු චතුර්විධ වාදයක් ඉදිරිපත් කළහ.

1. භාවාන්‍යථාත්මවාදය
2. ලක්ෂණාන්‍යථාත්මවාදය
3. අවස්ථාන්‍යථාත්මවාදය
4. අන්‍යථාන්‍යථාවාදය²⁶

01. භාවාන්‍යථාත්මවාදය

හදන්ත ධර්මත්‍රාත ඉදිරිපත් කරන මෙම මතවාදයට අනුව අතීත, වර්තමාන සහ අනාගතයෙහි භාවයන්ගේ විෂමත්වයක් පවතියි. යම් විටක අනාගත වස්තූන් සිය අනාගත භාවය හැර වර්තමානයේ පවතියි ද එවිට එය වර්තමාන භාවය පිළිගනු ලබයි. මෙම ද්‍රව්‍යයේ කිසිම ආකාරයක පරිවර්තනයක් නොවන අතර එය එසේම පවතී. උදාහරණයක් වශයෙන් යම්විටක කිරි, දී කිරි බවට පත්වෙයි ද එවිට එහි සභාවයේ වෙනස් වීමකි. රසාදී භාවයන් නොයෙක් ආකාර වේ. එහෙත් “කිරි” නැමැති පදාර්ථයෙහි කිසිම ආකාරයක පරිවර්තනයක් සිදු නොවේ.

02. ලක්ෂණාන්‍යථාත්මවාදය

හදන්ත ඝෝෂගේ මතය නම් අතීත වස්තු අතීත ලක්ෂණයන්ගෙන් යුක්තව පවතින බවයි. එහෙත් වර්තමාන හා අනාගත ලක්ෂණවල අත්හැරීමක් කිසිවිටෙක නොකරයි. මේ අනුව වර්තමාන පදාර්ථයන් වර්තමාන ලක්ෂණයෙන් යුක්ත වුවද, අතීත සහ අනාගත ලක්ෂණවලින් විරහිත නොවේ. යම් අයුරකින් එක් සුන්දරියක් කෙරෙහි අනුරාගී කාමී පුරුෂයෙකු වෙතත් සුන්දරියක් කෙරෙහි අනුරාගයෙන් තොර නොවන්නාක් මෙන් ඉදින් ඔහු එකම කාමීනියකට ප්‍රේම කලත් වෙනත් ස්ත්‍රීන් කෙරේ ප්‍රේම කිරීමේ අදහස ඔහු අත් නොහර සිටී.

03. අවස්ථාන්‍යාමාදය

හදන්ත වසුම්‍යුගේ අදහස වන්නේ කාලත්‍රයේ වෙනස්කම අවස්ථා පරිවර්තනයෙන්ම සිදු වන්නේය. මෙහි අවස්ථාව යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ කර්මයන් පිළිබඳව ය. ඉදින් කිසියම් වස්තුවක් කර්මයෙන් උපන්නේ නම් එය අතීත වන්නේ ය. ඉදින් කර්මයක් ආරම්භ කොට ඇති නම් එය වර්තමානය යි. ඉදින් මෙතෙක් කර්මයන් ආරම්භ කොට නොමැති නම් එය අනාගතය යි. ඒ නිසා ධර්මයන්හි අවස්ථානුකූලව වෙනස්කම් ඇති වන අතර ද්‍රව්‍යයන්ගෙන් සිදු නොවේ.

04. අන්‍යාමාදය

හදන්ත බුද්ධ දේවයන්ගේ අන්‍යාමාදයට අනුව නොයෙක් වර්ණයන්ගේ අනුකූලත්වයට අනුව ධර්මයන් පිළිබඳව කාලය ගැන කල්පනාව ඇති විය. වර්තමානය හා අනාගතයට වඩා යම්කිසි වස්තුවක සඤ්ඤාව අතීත වන්නේ ය. අතීත සහ වර්තමානයට වඩා වස්තූන් අනාගත යැයි කියනු ලැබේ. යම් සේ එකම ස්ත්‍රිය දියණියක්, බිරියක් හා මවක් යන සංඥාව ලබයි. පියා හා සැසදීමේ දී ඇය දියණියකි. ස්වාමියා හා සැසදීමේ දී ඇය බිරියකි. මෙහි වස්තු වශයෙන් එකක් මැයි එහෙත් අපේක්ෂා කරන අදහස අනුව එහි වෙනස්කම් ඇත.

මේ ආකාරයට ථෙරවාදි සම්ප්‍රදාය තුළ හුදු ප්‍රඥප්තියක් ලෙස පමණක් විග්‍රහ වූ කාලය පිළිබඳ අදහස සර්වාස්තිවාදි ඉගැන්වීම් තුළ ඉන්‍යොකාලින අස්තිත්වයෙන් යුක්තව සළකා කාලවාදයක් බවට පත් කොට ඇති ආකාරය දක්නට ලැබේ.

¹ ම.නි. චූලමාලුංඛ්‍යපුත්ත සූත්‍රය

² ම.නි. භඤ්ඤකරණ සූත්‍රය

³ ම.නි. භඤ්ඤකරණ සූත්‍රය

⁴ ම.නි. කච්චානගොත්ත සූත්‍රය

⁵ කථාවස්ථුපාකරණ 306 පිට. බු.ජ.මු.

⁶ එම.

⁷ සං.නි. අරඤ්ඤක සූත්‍රය, 10 පිට.

⁸ සං.නි. අරඤ්ඤක සූත්‍රය

⁹ සුත්තනිපාත පාළි, හද්‍රාවුධමාණව පාවිච්චව

¹⁰ චූලනිඤ්ඤ පාළි, 310 පිටුව.

¹¹ සුත්ත නිපාත 949 ගාථාව

¹² ධම්ම පදය, බාල වග්ග, 06 ගාථාව

¹³ ධම්ම පදය, බාල වග්ග, 01 ගාථාව

¹⁴ ධම්ම පදය, බාල වග්ග, 06 ගාථාව

¹⁵ සං.නි. කච්චානගොත්ත සූත්‍රය

¹⁶ අං.නි. තික නිපාතය

¹⁷ අසාසාලිනි අටුවාව

¹⁸ උදානපාළි අටුවාව

¹⁹ කථාවස්ථු අටුවාව

²⁰ අභිධම්මාන විකාසිනි

²¹ ධම්මසංගණිප්‍රකරණය

²² අසාසාලිනි අටුවාව

²³ මුල් බුදුදහමේ සිට වජ්‍රයානය දක්වා සරල හැඳින්වීමක්, 06 පරිච්ඡේදය, 64 පිටුව.

²⁴ බොද්ධ දර්ශනය, හිරිපිටියේ පඤ්ඤාකිකති හිමි, 191 පිටුව.

---

²⁵ අභිධර්මකෝශ, 03 පරිච්ඡේදය, 85 කාරිකාව

²⁶ බෞද්ධ දර්ශනය, හිරිපිටියේ පඤ්ඤාකිත්ති හිමි, 192-193 පිටු.